

Roosendaal, e. a.

Dinsdag, den 17de December 1895 bezocht ik de gemeente Roosendaal. - Des ochtends om 8.53 uit den Bosch vertrokken, kwam ik om 10.02 te Roosendaal aan en werd ik, aldaar door den burgemeester (Coenen) aan het station opgewacht. De beide wethouders, van Gijlse en Bogers, hebben equi-
page, en hadden beiden hun rijtuig gezonden. - In dat van den heer Bogers nam ik plaats met den burgemeester, in dat van den heer van Gijlse, de heer Klabers. - Stapvoets reden we naar het gemeentehuis; de gheele stad ongereer was gelagd. Voor het gemeentehuis, op de markt, gaf eens harmonie een concert. Op het gemeentehuis vond ik de twee wethouders bovengenoemd en den secretaris, den heer Verheijen (tevens lid der Provinciale Staten). - Tot op het oogenblik, dat mij audiëntie begon (11 1/2 uur) onderhield ik mij met die heeren over verschillende gemeente-aangelegenheden. - Om half twaalf ontving ik den gemeenteraad; deze wees mij, vooral bij monde van het lid van Loon, op het groote ongerief, dat voor Roosendaal bestaat in het feit, dat het rangeerterrain van het station ligt midden in een druk bebouwd gedeelte van Roosendaal; toen ik later dat rangeerterrain tweemaal moest passeeren, bleek mij ~~de waarheid van~~ de gegrondheid van deze klacht, want beide keeren moest ik reims een kwartier wachten, alvorens de bluitboomen werden opgehaald.

De gheele Roomsche geestelijkheid uit Roosendaal verscheen ook op audiëntie; ène pastorie is gedeeltelijk bezet door geestelijken eener Belgische orde (pastoor en èn kapelaan), en gedeeltelijk door gewone wereldsiche geestelijken (twee kapelaans). In Roosendaal bevindt zich eene opleidingschool voor missionarissen van Abill Heill.

Daarna verschenen op de audiëntie nog een paar Heeren van Gijlse, n.l. het lid der Staten, en diens broeder, de advocaat, allebei zoons van den wethouder van Gijlse, - en een drietal rijks-ontvangers. - Na afloop der audiëntie bezocht ik vooreerst de karnijfabriek van G. Castelot; de eigenaar is een Belg, en

Roosendaal e.a.

en was niet aan zijn fabriek; ik werd ontvanger en zondgeleid door den directeur, den heer Raymakers. —

Daarna ging ik naar de Koninklijke stoffelfabriek van D^r. Heumann; ook deze fabriek behoort aan een Belg. — Deze was zelf aan de fabriek, leidde mij rond en legde mij alles uit. — Het groot genoegens heb ik deze nette, groote, heldere fabriek gezien. — Ruime, lichte zalen voor het werkvolk, alles helder en proper.

Vervolgens ging ik met den burgemeester nog naar eene openbare lagere school waar niet betalende kinderen. Het viel mij hier op, dat er orde en tucht heerschte, en dat de kinderen er netjes uitzagen. — Volgens het hoofd der school (Oberca) komt schoolverzuim hier bijna niet voor. — Het oog op de toekomst der kinderen, die, zoodra zij de school verlaten hebben, in het veld leven invallen, en vermoedelijk nooit meer een toek in hunne vingers krijgen, — met het oog daarop was hier het onderwijs ingericht. De kinderen moesten meestal met hun hoofd werken; vooral veel uit het hoofd rekenen. — Ik was met genoeg een drie kwartier in een paar klassen. —

Het dagelijksch bestuur bood mij ten huize van den burgemeester een lunch aan; behalve het dagelijksch bestuur zaten daar ook nog aan van Eijls (het lid der Staten) en Klavens. — Natuurlijk weer geen gebrek aan toosten. —

Om 7.10 's avonds verliet ik Roosendaal en kwam om 8.40 weer te B. Bosch terug. —

De notariële praktijk was vrijwel grotendeels in handen van den zwaakverreemden Peters. Notaris de Vrije wist daarvan handig partij te trekken, door zich te engageren met de dochter van Peters. Van toen af sping de praktijk van Peters over op de Vrije. Ofschoon het engagement van de Vrije met zuffrouw Peters afraakte, bleef Peters de Vrije protageeren. — In April 1900 stierf Peters en liet de Vrije diens opvolger een prachtig kantoor. — De Vrije schijnt zich buitengewoon veel moeite te geven om praktijk te verlevigen, en niet al te kieskeurig te zijn in de keuze

Roosendaal e.a.

der middelen, welke hij daartoe aanwendt. — Het kantoor van den anderen te Roosendaal gevestigden notaris, den heer van Nens, gaat daardoor sterkt achteruit; in 1895 werden door van Nens 416 akten opgemerkt; in 1899 ± 275. —

Den 8 October 1900 kwam ik weder in de gemeente, om B. en W. niet te dwingen, ^{mij en mijn vrienden en mij per rijtuig van den trein te halen} ~~was ik om 9.15 van B. Bosch naar Roosendaal gegaan;~~ na daar ontbeten te hebben, ging ik om 11.22 door naar Roosendaal, en kwam ik aldaar om 12.04 aan. — Aangezien ik mij tegen half een op het Raadhuis geannonceerd had, wisten B. en W. niet, van waar ik zou komen, want de trein van 12.04 correpondeerde niet met den B. Bosch; er was dan ook niemand aan den trein om mij af te halen; te voet ging ik van het station naar het Raadhuis. —

Van B. en W. vernam ik, dat er bij de volkstelling ± 160 menschen minder in Roosendaal bleken te wonen, dan er volgens de bevolkingsregisters zouden zijn; volgens B. en W. lieg de oorzaak daarvan deels in de industrie; vooral 's winters, als de sneeuw valt, breeken werken, vestigen zich nog al wat menschen in Roosendaal, om in het voorjaar weer te verdwijnen; als zoodanig noemde men mij vooral de ambulansen van de belasting; en vervolgens de vele mutaties in het spoorweg personeel; jaarslijks komen en gaan er geregeld zeker 1000 menschen. —

Volgens B. en W. komen er in de gemeente vele gedwongen huwelijken voor; zij schatten het percentage op 35%; daarentegen zijn er zeer weinig onwettige geboorten. Terwijl de huwelijken toenemend over het algemeen zeer groot is. — De vrouwen keuren over het algemeen op zeer jongelijken leeftijd, 22 jr gemiddeld.

De leden van den Raad wonen vrij goed over de gemeente verdeeld: 10 raadsleden, waaronder de beide welstanders, wonen in de kern; 1 te Nisper; 1 op Bonteldonk; 1 te Dlaink; 1 aan den Wauwchen weg, en 1 op Klein Valsdonk. —

Zijn raadsverkiezingen wordt niet met drank gewerkt, maar er wordt in den regel toch hevig gestreden. ^{De voorraad lot den} ~~De~~ strijd mach niet gezocht worden in onbevredendheid over den afgang van zaken in de gemeente; alsoewel in maar er is een klesveroorzaking met weinig invloed; wordt nu de eandi.

Rosendaal e.a.

doet door de kiesvereniging geproclameerd, dan zijn er anderen, die gekoopt hadden kandidaat te worden, en in hunne verwachting zijn te leure gesteld. Men oclit zich dan niet zedelijck gebonden door het besluit der kiesvereniging van welke men lid is, maar stelt een anderen kandidaat tegenover die der kiesvereniging. De niet geboren Rosendalers, m. a. w. de vreemdelingen (wier aantal zeer groot, wier invloed zeer machtig is) sluiten zich aan tegen den kandidaat der kiesvereniging, en de strijd is ontbonden. — De ziel van de oppositie is steeds de heer bovier Eugène van Utky; dat opposant zit in het bloed; zijn vader was dat ook steeds. — Een haat de partij van Utky succes; ze bracht toen den protestant Fleeren van Voss in den Raad; volgens B. en W. was dat een belangrijke aanwinst voor den Raad; men beschouwde hem toch als het beste gemeenteraadslid.

De bovengenoemde Kiesvereniging bestaat sinds een jr. of oclit; zij werd destijds opgericht om denouden methode van Epse, dien men om zijn leeftijd uit den Raad wilde dringen, in den Raad te houden. Die laatste gelukte destijds wel, maar daardoor werd de kiesvereniging tevens eenzijdig; op het oogenblik heeft ze niet meer den invloed van vroeger, werd zij niet door de Heeren van Epse in het leven gehouden een van Epse is op het oogenblik president, dan bestond ze wellicht niet meer. — De vreedelingspartij gaat steeds met de oppositiepartij uit de kiesvereniging voort. —

Van B. en W. vernam ik, dat het Rindam reeds voor ruim twee jaren beloofde, het oude archief te zullen komen ordenen; het nu toe was hij er nog niet geweest. —

Alles waterk in Rosendaal is op de Rosendaalsche en Steenbergse Vliet; alle riolen van de gemeente; vijf suikerfabrieken en een stijfelfabriek. —

Behalve de Rosendaalsche Vliet worden alle waterleidingen door de gemeente in orde gehouden. Voor de kanalisatie van de Rosendaalsche Vliet werd voor jaren (± 60 , misschien 70 jaren) door de gemeente ruim een tof uitgegeven. Het beendraadschap boordt thans de Rosendaalsche Vliet door buiggen op de gemiddelde diepte; alle verdere kosten (besluiting, haren, beswaal enz. enz.) zijn ten laatste van de

Rosendaal e.a.

gemeente. De rechten, welke de gemeente deswege heeft, brengen ± 7000 . — op.

De politie is niet sterk; halve; door dat er geen inspecteur van politie is, heeft de burgemeester het daarmee mag al druk.

De drinkwater wordt verschaft door een waterleiding maatschappij welke reeds sinds jaren werkt (± 15 jr.); men heeft goed water; men is over de maatschappij tevreden, en deze kan goed bestaan.

Te Rosendaal maken geen Katholieke meisjes van het openbaar onderwijs gebruik; de meisjes, welke op de school gaan van Stadhouders, zijn allen protestant, of ambtenaars kinderen. — De school van Stadhouders heeft een uitstekend meecm. — Op de openbare school te Nispen gaan ook de meisjes, door dat er in Nispen geen bysondere school voor meisjes is. — Te Rosendaal is heel geen schoolverzuim; te Nispen weinig; vroeger was het te Nispen erg, thans niet meer. — Bijinvoering van het plicht betreft de gemeente niet te bouwen. —

De afdeling der 1ste van handbaan onder presidium van Jan Jongenelien te Valsdome leuwt; — de afdeling van den Weerl. Boerenbond onder het raadslid van Epse bleef nog al.

Op mijn audientie verschenen de Statenleden Verhuyzen en van Epse; op mijn vraag aan Verhuyzen, waarom hij geen lid van den Raad wilde worden antwoorde hij, dat hij zich niet kon gaan met het beheren der financien, oclit de burgemeester dat verde; er werd niet geleend; alles werd op het nagelacht geschoven; de gemeente werd z. i. ongelukkig gemaakt; hij wilde daarvan geene verantwoording dragen.

Ik besprak ten slotte nog met B. en W. de voortdurende toeneming van de bevolking, en in verband daarmee de noodzakelijke uitbreiding van de gemeente. Ik gaf de Heeren in overtuiging, om in deze het voorbeeld van Tilburg te volgen: de gemeente koopt daar de terreinen aan; traceert straten, wegen en pleinen, en verkoopt dan weer stukjes grond als bouwterrein; Tilburg blijft daardoor den toestand meeter, terwijl het de gemeente geen geld kost.

Roosendaal e. a.

Toen de burgemeester mij locher zitsgeleide deed naar het station, en ik dus met hem alleen was, vertelde hij mij, dat dit zulk een moeilijke zaak was; hij had eene bouwverordening bij den Raad gebreid; deze was echter niet ongeveer algemeene stemmen verwoopen. De beide wethouders, en meerdere raadsleden bouwden straten op eigen terrein, daarbij werd uitsluitend op eigen belang gelet, en volstrekt niet op de algemeene belangen van de gemeente!

Hij zag geen kans, om in deze veel voor de gemeente te doen. —

De burgemeester klaagde nog over de verantwoordelijkheid welke op B. en W. rustte, als controllers van den ontvanger; de ontvanger was een neef van den eenen wethouder, en de zwager van den anderen wethouder. Hij herinnerde er mij tevens aan, dat, toen voor eenigen tijd op zijn verzoek door den commissaris Jansen omver, wacht de kas van den ontvanger was opgenomen, deze zijn kas blijktbaar niet in orde had gehad. Hij had in der tijd als burgemeester van Beek en Donk ^{een} financiële catastrofe van den gemeente ontvanger bijgewoond; hij vreesde, dat zulk te eeniger tijd in Roosendaal weer zou gebeeven. — Hij innende, dat controle door G. S. van de kassen der gemeente ontvangers de eenige afdoende controle zijn zou. — De bevoende ontvanger het Diers en is een broeder van den ^{vroeger} beruchten zakk, waarbinnen van dien naam.

Den 29 April 1844 kwam ik weer in Roosendaal. Ik was bovonds tevoren naar Roosendaal gegaan, had daar mijn inbrek genomen in het hotel de Zwaven van Breyers, en wandelde van daar des ochtends naar het gemeentehuis. —

Ik werd daar ontvangen door den burgemeester met den wethouder Bogers; de wethouder Raafmaakers was juist tot gemeente ontvanger benoemd, terwijl zijn opvolger als wethouder nog moest worden gekozen; voor de door zijn aftreden als wethouder ontstane vacature in den gemeenteraad mocht over eenige dagen eene stemming plaats hebben tusschen den heerlooier v. Wely, en Raafmaakers, een broeder van den afgetreden wethouder.

Ik verleende aandacht aan het raadslid van haan, die mij kwam klagen over de groote zorg, welke de

Roosendaal e. a.

financien van de gemeente hem baarde. Ik heb hem gezegd, dat ik die zorg niet deed; dat hijr. Klemonard en P. de op hoorn er veel erover bijstonden; dat er juist een staatscommissie benoemd was, om der Kegeering van advies te dienen (hij liet beramen van maatregelen om de gemeenten (Amsterdarn, Rotterdam enz.) uit haer financieelen nood te redden; dat, een goed als zulk in 1844 het geval was geweest, ook nu de gemeenten zouden geholpen worden; dat Roosendaal het niet nog veel zoo lang zou kunnen uithouden. — van haan boorde mij verschillende plannen van straten, in verband met het nieuwe station: begrijpseligherwijze vertelde ik mij dien van, gaande incompetent. — van haan, een zeer rijke moer, wiens eenige dochter gehuwd is met den kassier van Gijlze, liet mij zijn equipage aanbieden, voor welk aanbod ik bedankte.

Daarna verschenen — in rok en witte das — de Staten leden Verheyen en v. Gijlze; zij bramen eenvoudig hune opwachting maken. —

Ten slotte verschen de heer Eugène van Wely, het aspirant raadslid. Ikenoemde heer hoekt op speculatie gronden in de buurt van het nieuwe station; hij is dus zeer geïnteresseerd bij het plan tot aanleg der straten. — ^{strijden} ^{aan} Wat scheen niet geheel naer zijn zin. Hij beveerde, dat de Raad, de belangen van Roosendaal opzettelijk verwaarloosde, ten einde hem onaanvaardbaar te zijn, en zijn particuliere plannen te dwarsboomen. Ik heb dat weersproken, en hem tevens mitgeschieden, omdat hij zulke lange gedachten van den Raad raadsleden Gemeenteraad Raafmaakers; ik heb hem gezegd, dat hij niet waardig was, om in den Raad te worden gekozen; mocht hij wel gekozen worden, dan zou hij spoedig tot de erwinning komen, dat hij den Raad van Roosendaal onrecht deed, door van desselvs leden te denken, dat zij hem eed konden vergeven, dat zij, om een particulier chesangeraam te kunnen zijn, de algemeene belangen van Roosendaal, welke hen waren locherbrouwd door hune kieren, zouden verwaarloosen.

B. en W. waren van oordeel, dat zeker 60% huurlijken afdwongen waren. Onwillige eeborden kwamen zoo goed

Roosendaal e.a.

als niet voor.

De heer Derichs heeft zijn bekenonderwijs gestaakt; de gemeente laat nu bekenonderwijs geven; er wordt veel gebruik van gemaakt.

Het Bardsam mocht nog kunnen om het arclief in orde te brengen, sinds 1897 (verhuizing Brouwerij). waakt men op hem.

De gemeente onderhoudt de voornaamste waterleidingen; de kleinere worden door de aangelanders onderhouden en door de politie geschaamd.

Politie onvoldoende; een chef veldwachter en 3 veldwachters; de raad wil niet meer geven; ook geen inspecteur betalen.

In Nispen wordt veel geprofileerd van herhalingsonderwijs; in Roosendaal weinig. — Veel schoolversmim; veel processen webaal, welke door A. D. L. niet vervolgd worden.

Al. ¹⁸⁹⁵ van landbouwen Boerenbond vechten nog steeds tegen elkaar. Boerenbond is thans de sterkste. In 1905 organiseert Al. ¹⁸⁹⁵ van landbouw een tentoonstelling; als boeren bond niet mee doet, kan er niets van terecht.

Flameniers klagen over schade door hoerdeluinen; boom kweekers over schade door konijnen; schandelijk geïnter door overigens geen kwaad.

De seidefabrieken van de Kraam, en van jagers zullen beide in 1909 nog werken. De klasefabriek van Kingeman heeft niet veel van het lijf. —

Den 22 Juni 1908 kwam ik weer te Roosendaal; ik ging er van uit den Bosch heen; reed met een rijtuig van Buispen van het station naar het Raadhuis, en later op dezelfde manier weer terug. De heer gemeester vergeselde mij, bij mijn vertrek, naar het station.

Ik verleende audientie aan Jan, sinds elf jaren inspecteur der directe belastingen, die niets byzonders te vertellen had, behalve dat het wegsjeld erg mede viel; — aan van der Deyden, ontvanger der registratie, die mij vertelde, dat er aan zijn kantoor jaarlijks f 22.000 aan tienden inkomens. Nu de tienden afgeschaft worden was hij in de verschillende gemeenten van zijn ressort gaan spreken in de vergaderingen van den Boerenbond enz. om de menschen in te lichten en op de voordeelen van den vrijwilligen afloop in 1908 te wijzen. Hij had veel succes gehad; het me toe had hij

Roosendaal e.a.

een 300 aanvragen om afloop behandeld, terwijl hij er voor Januari 1909 wel 1000 verwachtte. De Er wordt zoo gretig afgehoed, omdat de voorwaarden van den Staat gemakkelijkt en voordellig zijn: wat vroeger tiendplichtig was, maar thans als uitland of als bosch ligt, toe rekent niet meer mede voor de afloop som, en wordt dus tiendvrij zonder dat men er voor betaalt. Grote grondigenaars: van Hierbo, Trogenhouer en derg. makten van deze gunstige voorwaarden den gretig gebruik; toen er maar een schaap over de brug was, volgden de anderen van zelve.

Bostdirecteur Camp had als zoodanig niets te vertellen; hij kwam echter tevens in qualiteit van bestuurslid emer sociëit „Amicitia” zonder sociëits vergoeding, met verzoek hem aan zulk een vergoeding te helpen. — Ik heb gezegd, dat de inspecteur van de dreinhuis en het gemeentebestuur de adviseurs zijn van Epedep Sted; als die adviseurs gunstig raden, dan is er veel kans, dat hij geholpen wordt. —

B. en W. geven erg of op het raadslid van Welj; feitelijk met de medewerking der Kiesvereniging, — met medewerking des van de Dieren van Epilse, werd hij tot raadslid gekozen; het gemeentebestuur, en in de eerste plaats de burgemeester, konden hem plezier wel op, omdat hij zoo lastig was. — De kiesvereniging had langzamerhand al haren invloed verloren en was door de niet geyoran; — juist voor acht dagen is er een nieuwe Noomsche kiesvereniging opgericht; B. en W. gelooven niet, ook van die nieuwe vereniging met kracht zal uitgaan; daarvoor hebben de bestuursleden te weinig aanzien en invloed. —

De Raad heeft niet overdueren zinnigheid de onderwijzen jaarmiddelen erg besnoeid; ^{18. en 19.} ~~men~~ hebben op Epedep Sted, om die salarissen meer op het oude niveau te kunnen brengen.

aan B. en W. gezegd, dat h. s. er vast op rekent, dat op begroting 1909 gelot zal worden uitgebraken voor een Commissaris van Politie; Eped. Sted. wilden liever, dat de Raad er voor 1000 of zelf toe bestook, dan dat zij er in 1908 den Raad toe moesten dwingen; in 1908 had de Raad het voorstel met 7 tegen 6 stemmen verworpen; in 1909 zou er veel een meerderheid in den Raad voor gevonden worden.

De concessie voor de drinkwaterleiding loopt over een ja af; de waterleiding kan niet meer in de behoefte voorzien; Roosendaal heeft zich daarvoor te sterk uitgebreid; de buizen, die het water

Roosendaal e.a.

van Nispen naar Roosendaal moeten voeren zijn de nu; om die te vernieuwen is f. 64.000 noodig. — Er is dus niet voldoende druk, terwijl bovendien het water nodig goed helder is. — Volgens W. en W. is hunne concessie ^{in der tijd} goed geformuleerd, zoo dat ze over een jr. of zes sterk zullen staan tegenover de Maatschappij. — De ll^{de} maal ^{elkans} zullen, en keech hooge dividenden uit; over het laatste boekjaar kreeg de gemeente ook haar deel in de winst f. 1600; W. en W. zijn niet bereid, dat een en ander over een jr. of zes, als de concessie der Maatschappij zal zijn afgelopen, — voor de gemeente een voordelige zaak zal worden, vooral omdat ll^{de} de leidingen niet mag medenemen, en ^{de} gemeente ze voor oud raast kan overnemen.

W. en W. zeggen op tegen de ontwateren, welke uit de exploitatie van de bouwterreinen bij het nieuwe station, voor de gemeente bewaard; ik heb de zwaren gezaden, daarvoor een straatbelasting in te voeren; het ging m. i. niet aan, de groote kosten van bestating, riolering enz. den laste der gemeente te nemen, zonder de naast bidinghebbenden daarmee afzonderlijk te laten betalen.

Den 15 April 1912 kwam ik weer in Roosendaal. De politie laat nog vette wenschen over; 10 man; agent Lijm. minck heeft inspecteur ^{300 jaarmede} — Burgemeester zal bij aankomende beproefing voorstellen, het corps uit te breiden tot 14 man; drie veldwachters die buiten moeten wonen, en 14 agenten; de gewone burgerwachtvaarders, die er thans nog zijn, moeten afgeschafte.

Het havenregeld aan de Roosendaalse vliet brengt f. 4000 op; ^{bestuur} het beemraadschap van de Steenkerpische en Roosendaalse vliet liet een plan opstellen om het benedensas en het hovensas de langrijke te vergroaten, en om ook de rivier in veel meer bewaard, samen staat te brengen. Roosendaal hoort, dat het plan uitgevoerd wordt. — Het zal reinn f. 106.000 kosten. — De heele vliet zal ± 25 K. l. lang zijn; het hovensas ligt halverwege, bij Blaauw Sluis.

De gasfabriek gaat goed; gaf in 1911 een bate van f. 9000 plus de straatverlichting = f. 3000.

Door het contract met Blaauw al den late nadent het waterleiding, waaspluk zijne oplossing.

De franchise van den Rijksweg zal men binnenkort overnemen. Er wordt weer geklaagd over lomp wachters bij overwegen spoorbanen.

Er gaan 30 jongens uit Roosendaal naar de ambachtschool te Bergen op Zoom, en 2 naar die te Kreda.

Roosendaal.

Den 11^{den} Augustus 1917 kwam ik weer in Roosendaal. Later ging ik nog naar Oud- en Nieuw Gastel.

Men moet noodzakelijk een nieuw Raadhuis bouwen; het tegenwoordige is veel en veel te klein. Aanvankelijk wilde men het gebouw oprichten op de plaats, waar het tegenwoordige Raadhuis staat; daar is de ruimte te klein; men handelt dan aan de eene zijde geen voldoende ruimte voor de openbare straatover. Ingenieur van Veen ontwierp een straten complex kort bij het station, aan de eene zijde van de Brug, straat; een nieuw Raadhuis is daarbij als centrum gedacht. Daarvoor moet echter een groot complex van bouwterreinen aangekocht worden; met de eigenaren is men in onderhandeling; deze vragen ± twee ton! De grond kernt dan op f. 50 de ll^{de}; een groot gedeelte moet dan nog openbare straat worden, ter waarde van f. 60.000. — W. en W. zijn er veel voor; maar weten niet, wat de Gemeenteraad er van zeggen zal!

Roosendaal is nog niet gerioleerd; voor het laten maken van een plan met begrooting wordt niet minder dan f. 9000 gevraagd. Eerst globale berekening stelt de totale kosten op ± 4 1/2 ton. Het vliet water mag niet naar de Roosendaalse vliet worden afgevoerd, maar moet worden teruggevoerd in de richting van Nispen, waar het door bevoeiing van heide velden moet worden gesuiverd. De groote kosten zitten niet in de vlijen, lijke riolerings werken, maar in de werken, om het water naar Nispen terug te voeren. Voorloopig laat men om de groote kosten de zaak rusten; men wil afwachten, of, wanneer elektrische kracht beschikbaar zijn zal, geen goedhooper plan kan gemaakt worden!

Van de ordening van het oud archief is nog niets kunnen gedaan worden; er is geen ruimte op het Raadhuis voor dergelyk werk; bovendien is het tegenwoordig door de Heijts onstandighe,

Roosendaal.

den veel te druk.

Burgemeester heeft thans een behoorlijk bezaldigd Inspecteur van Politie + 20 man. Naar zijn mening is dat niet voldoende, vooral omdat ter voortdurend eenige (gewoonlijk een drietal) agenten gebruikt worden voor allerlei werk, buiten verband staande tot den politiedienst.

De Roosendaalsche Olie is thans goed in orde; de verbetering kostte aan de gemeente + f 75.000. Jaarlijks wordt + f 4000 aan haanvelden geïnd. Het bedrag is niet hoog, door dat een paar fabrieken niet meer werken.

Gasfabriek gaat goed.

Wak de waterleiding; zelfs buitengewoon goed. Gemeente krijgt 40% van de winst; laatste jaar 40% van f 8000. — Voor korte jaren heeft gemeente de Kruis van den Rijnweg overgenomen.

Nog geen ambachtsschool; de jongens gaan deels naar Breda deels naar Bergen op Zoom.

De woningnood is groot; vooral, door dat er nog 1600 à 1900 Belgen zijn. Het bouwen is thans te duur; vooral ook, door dat er slechts tegen heel veel geld terrein te krijgen.

Het ongerief van de opvoering overwegen wordt weer erg; men raangeert weer langs den overweg. H. H. de Keuning maekt voor korten tijd twee maal + tien minuten wachten. — Naar het schijnt, staat het station nog te dicht bij den overweg, en is er dienstegevalge niet voldoende vangeer terrein.

Bernaede waetter niet geleeden; er is veel werk. Naar dien waetter met smakelken veel geld verolind. Het smakelken is door de kans, om naar Venhuizen gebracht te worden, wel wat vermindert; maar het is toch nog heel erg.

Voortdurend is er veel inhuurbiering; groote maatschappijheden kunnen daarmit niet voort.

Den 14 Juni 1921 kwam ik weer in Roosendaal; bevoor was ik in Lillensdorp geweest.

Ik vind hier twee nieuwe huishouders: Braat

Roosendaal

en Weerma van Voss (een Protestant). De Edeeren zijn het samen niet best eens; ze krijgen nog eens ruzie; Casuinen Weerma van Voss stadt geubonlijk samen tegenover Braat.

Er is een groote woningnood; 66 woningen werden gebouwd; voor 170 zijn de stukken in den slaag.

Het premiebouw moeten 19 middenstandswoningen komen en 60 arbeiderswoningen. Ook die aanbragen zijn allen in den slaag. — Wanneer dat alles het stand zal zijn gekomen, zullen er nog 250 woningen te kort zijn.

Er is eene vereeniging van 180 socialisten, met een eigen vereenigingslokaal, en een eigen woningbouwvereeniging "Ons Bredaal". Deze vereeniging gaat 44 woningen bouwen; meestal bestemd voor machinisten en ander spoerweg personeel.

De Politie is thans behoorlijk in orde; er is een hoofdingpecteur met 39 man. Burgemeester van gemeente men, dat hoofdingpecteur op den dunn Commissaris van politie werd.

Het Raadhuis is behoorlijk klein voor een gemeente als Roosendaal; men heeft voorloopig geen geld om een ander te bouwen. Men is nu sterk bezwaard met distributie schuld f 240.000, en crisis schuld ad f 360.000. Den en ander maekt in 5 jr afgelost; in 1924 komt men daar door heen en krijgt men de handen wat meer vrij. Tot 200 lang moeten alle uitgaven het de absoluut noodzakelijke beperkt blijven.

Er heerscht nog al wat werkloosheid; het voor kort waren er nog een 60 tal arbeiders zonder werk. Gelukkig is de stijfselfabriek weer aan het werk gegaan, en konden daar weer eenige werklozen geplaatst worden.

Binnenkort zal men moeten komen het den bouw van een electrisch net. Het bestaande provisorium gaf een verlies van 2 ton; daarvan brengt men onderhalve ton op de crisis schuld.

Roosendaal

die in 5 jr moet afgelast.

De gasfabriek werkte tijdens de crisis jaren met verlies; thans wordt er weer een kleine winst gemaakt; er kwam een nieuwe directeur.

De waterleiding is heel nieuw gebouwd; maakt een behoorlijke winst.

De reinigingsdienst is nog antiek ingericht; de boeren komen 's nachts de beer halen; van een pneumatische reiniging der beerputten is nog geen sprake; van de haren dan de harenbescherming gebeurt niets; daar is geen geld.

De industrie gaat slofjes; voornamelijk industriële bedrijven zijn

de coöperatieve suikerfabriek,

de coöperatieve Naambaterfabriek "Het Anker", directeur Raebroek, benoemd Rentmeester Kroondomein Klundert;

de schijfelfabriek

de kopergieterij (gebrs Debaen)

twee candijfabrieken; in de directie van een van de beiden zitten v. Lijse (een schoonzoon van burgemeester Coenen), de zoon van het stalenid Victor van Lijse.

Den 5^{en} juni 1925 kwam ik weer in Roosendaal; tevoren had ik Willemstad bezocht.

Er is veel wrijving tusschen den burgemeester en de wethouders; tusschen hem en de meerderheid van den Raad.

De meest belangrijke besluiten worden buiten den burgemeester om genomen; hij heeft dan eenvoudig te bevestigen. — De goede samenwerking is verre te zoeken; als besluiten door den Raad genomen, naar de meening van den burgemeester niet in het belang van Roosendaal zijn, dan bedenkt hij moeilijkheden om de uitvoering te beletten. — Men daeren veel wrijving.

Het gelyk in Roosendaal slecht; de industrie gaat bitter slecht, met uitzondering van de coöpe-

Roosendaal

ratieve suikerfabriek, en van de zuivel producten fabriek "Het Anker".

De zijkant thans nog 130 werklozen, waarvan het wambesluit zorgt; van den winter was het grootste aantal 420. — Arbeidsgelegenheid is er veel te weinig. Er heerscht veel armoede. De arbeiders verdienen 20 à 25 cent; zij hebben geen landelijk contract.

De woningnood is groot; er komen wel 200 woningen te kort. De particuliere initiatief komt niet te hulp; men kan geen geld op hypotheek krijgen. De gemeente heeft geen geld om te helpen.

De meerderheid uit den Raad is zeer democratisch van geleyd; uit de bedrijven mag geen winst gehaald worden. Waterleiding, gasfabriek, electriciteit mogen te samen niet meer dan f 1000. — winst maken.

De finantien zijn slecht; de directe belastingen hoog; des niettegenstaande neemt de Raad zulke onhinnepe besluiten!

Het was frappant, zoo slecht als de meeren sein vele zaken op de hoogte waren, of zoo verkeerd als zij mij op mijne vele vragen antwoordden, vooral wethouder Vermeulen, de wethouder van finantien, wist van de finantien maar heel weinig af.

De indruk, dien wethouder Kibbiers maakte, was beter. Niemanders blijkt ten minste eenigen kijklap zaken te hebben, en zich beter te hebben ingewerkt in zijn taak: onderwijs. — Voor het onderwijs heeft Roosendaal steeds veel geld over gehad; dat is nog 200. Het St. Vorberghuis Lyceum krijgt een subsidie van f 12.000. berekend naar f 75. per leerling.

Burgemeester Coenen, die verlaten had, was toch op het Raadsluis om mij te ontvangen.